

Др ДРАГАН СУБОТИЋ

**ИЗ НАШЕ ДУХОВНЕ БАШТИНЕ: ЕПИСКОП
САВА ЕДМОНТСКИ
(Јован Сарачевић, 1902 – 1973)**

Др Драган Суботић
Институт за политичке студије
Савски трг бр. 7
УУ 11000 Београд

UDK: 929 : 262.12 (497.11)

Епископ Сава едмонтски, пре монашења у овоземаљском свету – Јован Сарачевић, рођен је 1902. године у селу Љутовници, код Горњег Милановца, у веома угледној и побожној патријархалној породици и домаћинској кући, од оца Николе и мајке Персиде.

Основну школу је учио у родном селу, а гимназију у Чачку. Завршио је Правни факултет у Београду, а по одслужењу ђачког војног рока, постављен је за судијског приправника Окружног суда у Чачку. Потом је био судски писар и судија, веома запажен по стручности и привржености правничком позиву.

Пошто је средином тридесетих година био ангажован у ЈНП „Збор”, од стране тадашњег режима Милана Стојадиновића, преме-

штен је у Гњилане, где се, такође, показао као одличан правник. Пошто је кратко време провео у Гњилану, бива премештен за судију Трговачког суда града Београда, где се показао као савестан судија. Зато је убрзо постављен у Врховно државно тужилаштво.

Истовремено, уписао се на Теолошки факултет, где је дипломирао уочи Другог светског рата. Бележи се да је био један од ревнитеља православне вере у чувеном предратном богомољачком покрету епископа Николаја Велимировића, о чему сведоче и написи у тадашњој богословској штампи.

По окупацији Краљевине Југославије, као резервни официр, доспео је у немачко заробљеништво, где је остао до почетка 1943. године. По повратку у Београд, пошто се опоравио од болести, ступио је у Српски добровачки корпус и додељен на службу код Димитрија Љотића, где је остао све до 23. априла 1945. године, када је овај погинуо у саобраћајној несрећи. Када се опоравио од овог саобраћајног удеса, преко неких својих пријатеља Руса, као избеглица, односно расељено лице (ДП) отишао је у Буенос Аирес. У Аргентини је од стране руског епископа замонашен и постао је клирик Руске заграничне цркве. Служио је као парохиски свештеник у Буенос Аиресу. Тамо је, у августу 1952. године, произведен у чин архимандрита, а 23. августа 1957. Свети архијерејски синод Руске заграничне цркве изабрао га је за епископа едмонтског у Канади. Хиротонисан је у Њујорку 28. септембра 1957. и одмах ступио на дужност у Едмонтону, где је остао до 30. јануара 1973. када се уснуо у Господу.¹

Бележи се да је Јован Сарачевић био веома активан и у међуратном богомољачком покрету, односно Православној народној хришћанској заједници, која је основана одмах после Првог светског рата.² Тако се 1928. године, огласио у „Православној хришћанској заједници” објавивши текст „Нешто о богомољцима”. У јеку тадашњих расправа о православном карактеру овог покрета и спорог прихватања од стране, чак и од највише црквене јерархије – иако је епископ Николај, поред Дионисија Миливојевића (потоњег епископа Дионисија) био духовни предводник покрета – Сарачевић негира појаве секташења, пре свега адвентиста, истичући његов чист православни карактер. Убрзо је постао познат по написима у другим православним листовима ондашњег времена. Тако је, на пример, 1932. године, писао о мисионарском питању у оквиру ПНХЗ („ПХЗ”, бр. 11, 1932, стр. 1–6), као и о страдању Ру-

1. *Блаженойочивци епископ Савва Сарачевић*, Искра, бр. 524, 15. фебруар 1973.

2. Видети наш рад: *Епископ Николај и православни богомољачки покрет: Православна Народна Хришћанска Заједница у Краљевини Југославији 1920 – 1941*, Београд, 1996.

ске православне цркве у Совјетском Савезу, а нарочито почетком тридесетих година XX века. („Страдање Руске православне цркве”, ПХЗ, бр. 5, 7–8, 1930).

Почетком тридесетих, као одјек његових правничких размишљања и судијске струке, Јован Сарачевић се позабавио и проблемима манастирских заједница и правног регулисања њиховог положаја у правном систему међуратне Југославије. Тако је у листу „Весник”, доста аргументовано и стручно, разматрао правни положај манастира („Питање наших манастира”, „Весник”, бр. 9, Београд, 1930), поготову у новом црквеном уставу који је дат на разматрање у јавности („Задатак и улога наших манастира у животу данашње аутономне српске цркве”, „Весник”, бр. 13, 1930; „Положај наших манастира по новом пројекту црквеног устава”, „Духовна стража”, Сремски Карловци – Сомбор, бр. 3, 1930).

Пажњу истраживача могу да завреде и његове богословске поуке објављене у листу „Мисионар” од 1937. до 1939. године, на разне теме о чему је писао и епископ Николај, тако да је и то доказ богословске ширине и образовања овог црквеног јерарха.

У току грађанског рата у Србији од 1941. до 1945. године епископ Сава, тада Јован Сарачевић, на служби код Димитрија Љотића, објавио је неколико радова у тадашњој штампи. Већ 7. децембра 1941. године, у „Нашој борби”, потписао је интересантан чланак под насловом: „О узроку наше државне пропасти”, где промишља о духовном стању у српском народу. За разлику од большевичке идеологије, која је жртвовала српски народ зарад својих интернационалних интереса, Сарачевић вели да се мора водити рачуна и очувати егзистенцијално-биолошко биће нашег народа, односно да се не може жртвовати народ у име никакве, а поготову комунистичке идеологије и наметнуте му револуције. Зато и сматра да је узрок народне и државне пропасти у априлу 1941. године, у томе што је „наш народ сишао са моралних основа својих. А ван овога, пут је пропасти. На несрећу своју, наш народ је пошао тим путем. Зато, или се мора вратити и темељити свој живот на моралној бази, или мора пропасти. Такав је морални закон. Безбожници, материјалисти, комунисти, масони не познају и не признају тај закон. Али ипак он постоји.”

Исто тако, Сарачевић наводи и да је „народ огрезао у греху. Безбоштво, псовке, корупција у свим гранама државног и друштвеног живота, убиства, чедоморства, блудочинства, мржња, свађе, себичност, немилосрђе и друго, општа су појава.”

У чему је, по мишљењу Сарачевића, излаз из овакве ситуације?

Свакако, спас је у „јасном увиђању узрока наше пропасти и свих других зала која нас сналазе, а то је у: греху појединачном и свенародном. У познавању и признавању свог греха, а потом у покајању, Спасење српском народу лежи дакле у покајању. А покајање је познање и признање свога греха. Оно садржи: уклањање од зла и чињење добра. Резултат тога је: васпостављање нарушеног моралног закона, задовољење правде Божје. Па потом: духовно здравље и духовни вид. А то одводи изналажењу пута и излазку из амбиса у који смо пали”.

И у емиграцији су била запажена настојања епископа Саве едмонтског да се покрене богомољачки покрет међу православним верницима. У „Српком мисионару” од априла – јуна 1959. године (година друга, бр. 8), који је излазио у Џорданвилу у Сједињеним Америчким Државама, епископ Сава је објавио сећање на првог уредника предратног мисионара-знаменитог др Радоја Арсовића, потоњег монаха Јакова. Пошто је средином тридесетих година, а на предлог епископа Николаја, дотадашњи лист, гласило ПНХЗ променио назив од „Хришћанске заједнице” – у „Мисионар” (убрзо се, на иницијативу владике Николаја, појавио и „Мали мисионар”) за уредника је, из Охрида, дошао др Радоје Арсовић, искушеник, иначе доктор париске Сорбоне, који је дотад уређивао „Мисионарска писма”. У Крагујевцу, Централни ПНХЗ, др Арсовић је боравио свакодневно: „Дакле, није имао кревет и на кревету није уопште спавао. То је био његов подвиг и, наравно, тежак подвиг. Осим тога, др Арсовић одевао се чудновато. На себи је имао стари и закрпљен подрасник (доња мантија), који је био сједне стране краћи, а с друге дужи. Био је опасан кожним појасом, а на глави је носио стару, високу монашку капу (скуфију) коју носе монаси у Македонији и у Св. Гори. На ногама је носио старе поцепане ципеле, дрвене сандале или сељачке широке опанке. Имао је дугу смеђу, и густу браду и косу. Но, иако је имао правилне црте лица, изгледао ми је чудновато.”³ Уочи рата, већ као монах Јаков, упрезао се у воловска кола и као старозаветни пророк Јеремија их вукао улицама Краљева упозоравајући грађанство на падање у ропство (што се после 17. априла 1941. године – и обистинило), а за време грађанског рата у Србији, проповедао је по београдским црквама, а када му то није дозвољено, онда и по гимназијама и улицама, вели Сарачевић и додаје: „О. Јаков овладао је потпуно децјим душама и освојио њихову љубав. С децом направио је план састанка. Унапред се знало дан и час улица састанка. И тако је он имао

3. Нав. дело, стр. 5–6.

по неколико скупова у току једног дана, а на разним местима Београда. Он је ове скупове називао „моје уличне школе”...⁴

У „Мисионару” (бр. 9–10, јули–децембар 1959. године) објављена је у целини и чувена посланица монаха Јакова: „Богохраномом свештенству–посланије” (Београд, 1943) потписана као: „Српска црквена мисија”, где се тражи од свештеника да, у годинама великих искушења, која предстоје српском народу, појачају духовне активности и мисионарски рад у народу. У том погледу, вреди забележити да је епископ Сава израдио и чувену „Одредбу о оснивању братства за духовни препород”, коју је, 1959. године, усвојио Архиепископски сабор Руске заграницне цркве у Њујорку. Тако су и у оквиру Руске заграницне цркве, формирана руска богомољачка братства, која много подсећају на међуратна православна богомољачка братства у Краљевини Југославији.

На овом сабору архиепископа Руске заграницне цркве епископ Сава је одржао и запажену беседу о стању православне вере и чудноватним појавама у народу које су указивале на неопходност његовог духовног оздрављења (предавање је објављено на руском језику у часопису „Православни живот” за 1960. годину).⁵

Исто тако, у наставцима, у листу „Мисионар” (бр. 11 и 12 за 1960. годину) епископ Сава је продубио раније изнете идеје о новопокреним братствима за духовни препород, која су местимично оснивана у оквиру руске заграницне епархије. Поред иницијативе руске јерархије, ваљда поучен искуствима богомољачког покрета у међуратној Југославији, епископ Сава је истицао важност приватне иницијативе и личног примера сваког богомољца у оснивању братстава, што не искључује и неке друге колективне видове ове особене православне духовне акције, попут сабора, јавних предавања, православних школа, издавања часописа и других духовних активности које имају за циљ да окупе вернике. Све је то било прописано у правилима ових православних братстава, готово идентично са правилима међуратне Православне народне хришћанске заједнице, где је истакнуту улогу имао Јован Сарачевић, правник и теолог, а потоњи епископ Сава едмонтски, уважени јерарх Руске заграницне цркве.

Приликом рукоположења за епископа едмонтског, 28. септембра 1957. године, одржао је запажену богословску беседу. Тада је говорио о три огромне стихије као три највеће планине: „Прва стихија – то је адска стихија. То није нека апстракција, није неки принцип зла, како то

4. Исто, стр. 5–7.

5. *Српски мисионар*, бр. 11, 1960, Џорданвил, САД, стр. 5–10.

погрешно мисле неки философи; него то је реално, стварно персонално оваплоћење зла. То су пали духови који су од добрих постали зли, и који непрестано воде борбу против Бога и људи.” Ово адско зло је произвело духовно рушење у целом свету у виду атеизма, материјализма, политичких богоборачких система, јавне антихришћанске организације, многобројних секти и јереси као дела сатанских руку. Друга је стихија греха која делује убитачније од хидрогенске бомбе, јер разрушава материјалне вредности док „грех непокајани са својим нитима страсти обухвата свега човека и на вечност разрушава вечне вредности – душе човечје и богоподобје њихове.” Приликом хиротонисања, епископ Сава је подсетио присутне архијереје и вернике на речи светог Капријана Картагенског да без епископа нема цркве: „И шта ја још видим и сазнајем? Видим страшан и потресан факт: да Дух Свети призива мене недостојног преко избора од стране свештеног Синода и Преосвећених Архијереја, чланова Сабора на архипастирско служење у Руској Православној Заграничној Цркви. Видим да је то стварност, видим и дрхтим, јер у мојим ушима звуче речи мога учитеља пок. Епископа Николаја Богомољцима: „Какав си ти и какав треба да будеш?”⁶ Епископ Сава едмонтски је рекао и то да је Господ милостив, илуструјући то примерима из свога живота: „Велика је Његова милост и Његова љубав према мени грешном и недостојном. Он ми је још од детињства дао веру у Њега и веру у загробни живот. Он је учинио те сам још као млад студент на Универзитету почео да размишљам о пропадљивости земалског живота и почео да идеалишем о монаштву као о једином идеалу. И та машта није ме остављала до њена остварења. Покрет српских Богомољаца појачао је ову веру, а поуке и књиге пок. епископа жичког Николаја и читање дела Св. Отаца Цркве дали су тој мојој вери смисао, снагу и чистоту. Поч. патријарх српски Варнава и епископ Николај упућују ме на студије на Богословски факултет Београдског универзитета. Руска Загранична Црква прима ме после у своје крило и води од простог монаха до предверија епископства.”⁷

Затим се захвалио руском митрополиту Анастасију, преко кога је примио небеску благодат епископства: „Свети Авво, благодат коју си Ти донео из Свете Русије, из царског града Москве, где си био епископ Руске Цркве, светог Руског Православља, које је, по речима пок. епископа Николаја, спасло Православље, потресено и ослабљено најездом муслимана. Ту благодат Ти си добио стављањем руку на Тебе првог но-

6. *Српски мисионар*, септембар–децембар 1958, бр. 5–6, стр. 7.

7. Исто, стр. 12.

восвештеномученика митрополита кијевског Владимира и донео си је овамо из свештеног Кремља, духовног центра Руског народа, највећег између православних народа. И духовна радост испуњава моју душу што баш ту небеску благодат епископства сводићеш на мене Ти заједно са присутним Архијерејима, Ти подражителъ и следбеник великих древних отаца, јерарха, стубова Цркве, јер Твојим подвигом у 1945–1946. години сачувана је била неупрљана истина Цркве, пошто је она под Твојим руководством одбацила тада и одбацује стално заједницу у лажи и предају непријатељима Божјим”. Епископ Сава едмонтски је рекао да га заиста радује што ће „у тај значајни дан мога живота Ти положити на мене руке, Ти законито изабрани члан Св. Синода и истовремено законити члан Више Црквене Управе Руске Православне цркве изабране 1917. г. од стране Сверуског Црквеног Сабора и зато си ти последњи претставник неоспорно законите више црквене власти у Русији. И факт Твога педесетогодишњег благодатно-активног епископског служења – трећи случај у историји Руске Цркве – сведочи о нарочитој Божјој милости према Својој Цркви и о значају Твоје улоге одређене промислом Божјим у руској и православној Цркви уопште, а такође и о милости Божјој лично према Теби.”⁸

Хиротонији су присуствовали и преосвећени епископ Серафим, епископ Виталије из Канаде, владика Серафим из Чикага, као и епископи Никон и епископ Аверкије из светотројичког манастира.

Епископ Сава није заборавио ни свог великог духовног учитеља епископа Николаја рекавши како се „радовао пок. епископ Жички Николај кад сам био изабран за епископа и желео је да и сам учествује у мојој хиротонији и о том писао ми у новембру 1955. године: „Ако Ти Бог помогне да некако доћеш овамо, ја ћу са радошћу учествовати у твом рукоположењу”. А о том што мој избор за епископа Руске Цркве чини част српском народу, он ми је писао у другом писму истог месеца: „Обрадоваће се сви Срби када сазнају како Руска Црква чествује једног Србина”. Да је жив пок. патријарх српски Варнава, уверен сам да би и он учествовао у овој радости, јер је силно волео руски народ и Русију”.⁹

Чин хиротоније и епископску беседу, епископ Сава је искористио и да прозбори и о неким детаљима везаним за одуговлачење чина хиротоније: „Треба да кажем да су недокучиви путеви Божји. Од дана мога избора за епископа 1955. г. десило се много препрека на путу моје епископске хиротоније. Но неко је од Св. Отаца рекао да кад ми предузи-

8. Исто, стр. 12–13.

9. Исто, стр. 14.

мамо какво добро дело и на путу његовог остварења сусрећемо препреке, то је знак да је то дело угодно Богу. Због тога ја свим својим бићем благодарим нашем Спаситељу што ме је позвао к апостолском служењу; благодарим Св. Синоду и свима Преосвећеним Архијерејима што су ме изабрали за епископа; нарочито сам захвалан Вама, Светитељи Господњи, што сте се сакупили у овом светом храму ради припреме остварења епископске хиротоније.”¹⁰

У завршном делу архипастирске беседе, епископ Сава је позвао свете архипастире да му помогну својим мудрим руководством и искусним саветима у предстојећем епископском служењу, како би „Господ са благодаћу епископства излио на ме своју богату милост и очистио моју душу и срце од сваког греха, нечистоте и немоћи, улио и утврдио у мом срцу љубав пастирства и свесрдно старање за Његову Свету Цркву, дао духовни разум и силу вере, истинско смирење и тежњу ка светом животу и удостојио да без осуде предстанем на страшни суд његов. Амин.”¹¹

И у емиграцији, као што се види, епископ Сава је наставио међуратна теолошка размишљања о суштини православне вере и духовним искушењима XX века. Тако је у тексту „Позив-вапијући”, објављен у „Српском мисионару” (бр. 14) у децембру 1961, године (касније објављен у засебној брошури), записао и ово: „Никад човечанство није било близу свога самоуништења, никад се на таквом раскршћу није налазила Русија. Решава се судба и Русије и човечанства. Стоји оно пред избором: живот или смрт. Да црвени вал не би преплавио још преостали свет слободни, потребно је да се руска емиграција обрати истинском покајању и духовно препороди. Господ је хтео да помилује Содом и Гомор да је се тамо нашло свега десет праведника! Не мислите да без покајања и моралног препорода и стварног обраћања Богу можемо ми бити спасени или да настане прицват Православља.”¹²

Поред ових, епископ Сава је објавио и низ других написа богословске садржине у више теолошких листова који су излазили у Канади и Сједињеним Америчким Државама, углавном на руском, а многи су преведени и објављивани и на српском језику.

Општи поглед на њихову садржину,¹³ показује да је епископ Сава остао на линији међуратних размишљања о догматско-апологетским

10. Исто, стр. 15.

11. Исто, стр. 16.

12. Нав. дело, стр. 10–11.

13. Материјал о епископу Сави едмонтском смо добили од г. Мира Роглића, српског гусла-ра и г. Миодрага Бркића из Хамилтона у Канади, па им се, овом приликом, захваљујемо.

темама које су заокупљале његову пажњу. Свакако, уз веома изражену архипастирску православну акцију у заживљавању православних богомољачких братстава и у крилу Руске заграничне цркве. На посредан начин ту се огледа и духовни утицај епископа Николаја Велимировића, иначе духовног водитеља епископа Саве едмонтског.

Промишљајући о духовној акцији и наслеђу епископа Саве, чинимо и напор на осветљавању мисионарског рада једног Србина-архијереја у Руској заграничној цркви, који је заорао дубоку духовну бразду и међу православном браћом Русима – у расејању.

SAVA /JOVAN SARACIĆ/, ÉVÊQUE D'EDMOND, PERSONNAGE
REMARQUABLE DE NOTRE PATRIMOINE SPIRITUEL

L'auteur évoque dans son texte Sava d'Edmond, évêque de l'Église russe en émigration, qui naquit en 1902 à Putovnica, près de Gorgni Milanovatz. Il a fait ses études de droit à Belgrade pour travailler ensuite au tribunal municipal de Tchatchak. A la veille de la Seconde guerre mondiale il a obtenu le diplôme d'études, théologiques à la Faculté de théologie de Belgrade. Pendant la guerre civile de 1941-1944 il a été en captivité en Allemagne, pour se joindre ensuite au Corps de volontaires serbes. Après 1945, par l'intermédiaire des réfugiés russes, il a gagné Buenos Aires, en Argentine. Il a exercé la fonction de prêtre de l'Église russe à l'étranger et, en 1957, il a été élu évêque d'Edmond. Auteur de plusieurs traités théologiques, il a été également très actif dans le mouvement piétiste, tant dans l'Église russe que dans l'Église serbe en émigration. Il est mort en 1973 au Canada.

Dragan Subotić